

Pääkirjoitus

Ilmastonmuutos ja Suomi

Kasvihuoneilmiö on elämälle välttämätön. Ilman sitä maapallo olisi liian kylmä nykymuotoiseen elämään. Ihmisen toiminta on kuitenkin lisännyt ilmakehässä olevien kasvihuonekaasujen määrää ja niiden lämmittävää vaikutusta vauhdilla, joka muuttaa ilmastoa suuresti jo lähivuosikymmeninä. Kuivuudesta aiheutuva aavikoituminen ja veden lämpölaajenemisesta syntyvä merenpinnan nousu ovat tekijöitä, joilla ekologisten vaikutusten lisäksi on myös poliittisia ja taloudellisia seurauksia. Maailman kauppavirrat muuttuvat mutta myös kansojen muuttoliike saa uuden syyn — ympäristöpakolaisuuden.

Kasvihuoneilmiö on maailmanlaajuinen. Missä tahansa syntyvät päästöt sekoittuvat ilmakehään ja vaikuttavat kaikkialla. Tästä syystä ilmiön pysäyttäminen ei onnistu minkään maan tai maaryhmän yksipuolisin toimin. Tarvitaan maailmanlaajuisia yhteistoimintaa. On laskettu, että hiilidioksidipäästöjen olisi alennettava 60 prosenttia, jotta ilmakehän hiilidioksidipitoisuus vakiintuisi nykytasolle. Siitä huolimatta maapallon keskilämpötila vielä nousisi, koska meret eivät vielä ole ehtineet lämmentä ilmakehän kasvihuonekaasujen nykyistä määrää vastaavaksi.

Maailman varallisuuden epätasainen jakautuminen teollisuus- ja kehitysmaiden kesken tekee yhteistoiminnan vaikeaksi. Väestöräjähdyks ja köyhyys ovat suurimmalle osalle maailmaa polttavampia ongelmia kuin ilmakehän lämpeneminen. Kehitysmaat katsovat olevansa oikeutettuja elintasonsa nostamiseen samalla tavoin energian käyttöönsä lisäämällä kuin teollisuusmaatkin aikanaan tekivät. Varallisuuden uusjako rikkaan pohjoisen ja köyhän etelän

kesken on se vaihtoehtoinen tapa parantaa kehitysmaiden asemaa.

Ympäristö- ja kehitysongelmat ovat näin sidoksissa toisiinsa. Köyhien ja rikkaiden maiden uutta kumppanuutta haettiin Rio de Janeirossa kesäkuussa pidetyssä YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssissa. Edellisestä, Tukholmassa pidetystä kokouksesta ehtikin kulua jo 20 vuotta. Vielä tuolloin maailmanlaajuiset ongelmat eivät saaneet paljoakaan huomiota, vaan ympäristöongelmia pidettiin pääosin kansallisina kysymyksinä.

Rion kokous oli toistaiseksi laajin YK:n kokous. Siihen osallistui yli 600 hallitusten edustajaa ja 118 valtion ja hallitusten päämiestä. Kokouksen konkreettisena tavoitteena oli kehitykselle suunnattavan ympäristö- ja kehitysavun moninkertaistaminen. Arvioksi avun tarpeesta esitettiin enimmillään 600 miljardia dollaria nykyisen määrän ollessa 55 miljardia. Keinoiksi kaavailtiin yleistä kehitysapua (0,7 % teollisuusmaiden BKT:sta) sekä erillisiä ympäristöohjelmia (ilmasto-, metsä-, biodiversiteetti- ym. sopimukset), joihin kehitysmaat saataisiin mukaan kehittyneiden maiden taloudellisen ja teknologisen avun kannustamina.

Julkisuudessa kokouksen tuloksia on pidetty pettymyksinä ja päätöksiä vesitettyinä. Konkreettisia, jokapäiväiseen elämään heti vaikuttavia toimia ei saatukaan aikaan. Kieltämättä pettymykseen on syytä niin kauan kun suurinta ympäristöongelmaa — maapallon väkiluvun nopeaa kasvua — ei saada edes käsiteltävien asioiden listalle. Kokous pitää kuitenkin nähdä uuden, maailmalajuisen prosessin alkuna. Osanottajat hyväksyivät yksimielisesti monta periaatteellista kannanottoa ympäristö-

ongelmiin. Kehitysmaiden asema oli myös vahvempi kuin aiemmissa YK-kokouksissa. Tärkeää on nyt, miten konferenssin päätösten seuranta-prosessi toteutuu. Se konkretisoi tavoitteet ja niiden toteuttamisen aikataulun.

Esimerkiksi 153 maan allekirjoittama ilmasopimus on tavoitteissaan tiukka. Pitkällä, 40—50 vuoden aikavälillä se edellyttää hiilidioksidipäästöjen alentamista 60 prosentilla. Lyhyemmällä 10 vuoden jäniteellä vaaditaan päästöjen palauttamista aikaisemmalle tasolle. EY-maat tulkitsevat tämän tarkoittavan vuoden 1990 päästömäärää. Sopimukseen liittyy prosessi, jossa sopimuksen tarkoituksen toteuttamiseksi tehtyjä toimia seurataan vuosittain.

Suomen ei ole helppo täyttää sopimuksen velvoitteita teollisuutemme energiaintensiivisyyden vuoksi. Henkeä kohden lasketut hiilipäästömme ovat kansainvälisesti korkeat, noin 2,5 kertaiset maailman keskiarvoon verrattuna. Energian kokonaiskulutuksemme on lisäksi ennakoitu vielä kasvavan, vaikka muissa teollisuusmaissa kasvu on jo pysähtynyt.

Ilmastopölmuksessa on kaksi piirrettä, jotka helpottavat sen toteuttamista Suomessa. Ensiksikin kukin maa saa vähentää päästöistään hiilidioksidia sitovien »nielujen» lisäämisen. Näin esimerkiksi metsiä istuttamalla voimme hoitaa velvoitteitamme. Lisäksi maat voivat toteuttaa päästötavoitteitaan muodostamalla »kuplia», joiden sisällä sovitaan päästöjen vähentämisestä. Näin esimerkiksi pohjoismaat ja Baltia voivat muodostaa alueen, jolle sovitut päästöjen vähennys on mahdollista toteuttaa Baltiassa pohjoismaiden teknologisella ja taloudellisella avustuksella.

Nykytietämyksen perusteella Suomi kuuluu kasvihuoneilmästä hyötyvien maiden joukkoon. Elintasomme nousu on myöskin perustunut halvan energian intensiiviseen hyödyn-

tämiseen. Olemme käyttäneet ilmakehää jätevarastona suhteellisesti enemmän kuin muut maat keskimäärin. Näistä syistä emme voi kiertää vastuutamme ympäristöstä ja maapallon köyhyydestä piiloutumalla kotimaisen laman taakse.

Tempoileva ympäristöpoliittinen keskustelumme vaatii selkeyttä. Sitä ei myöskään voi enää pitää talouspolitiikasta erillään. Hiilidioksidipäästöjen vähentäminen ilman energian ja polttoaineiden sisältämän hiilen tuntuva verotamista ei ole mahdollista. Tällaisella EY-maiden suunnittelemalla verolla tulee olemaan merkittäviä rakennepoliittisia vaikutuksia Suomessa. Niiden ennakoimiseksi ja niihin varautumiseksi on ajateltava kokonaisvaltaisesti: ympäristö- ja energiapoliittinen keskustelu on yhdistettävä sekä rakennepoliittikkaa että kansainvälistä kehitysapua koskevaan pohdintaan. Muutettaessa verotuksen painopistettä voimavarojen kohdentumista vinouttavasta tuloverotuksesta sitä korjaavaan haitta-ainepäästöjen verottamiseen on samalla ratkaistava, miten veron tuotto käytetään. Lähialueillemme suunnattava ympäristöapu on keino täyttää kansainvälisiä velvoitteitamme pienimmin kustannuksin.

Talouspoliittista keskustelua käyvien ekonomistien tulisi myös pitää huolta siitä, että ympäristökysymykset saavat riittävän huomion. Ympäristöpolitiikassa on kyse ulkoisvaikutusten korjaamisesta hallinnollisin ja taloudellisin ohjauksin, joten tämä jos mikään on ominta aluettamme. Kansantaloustieteen opetuksessa tulisikin huolehtia siitä, ettei ympäristötaloustiedettä enää pidetä pelkästään aiheeseen vihi-kiytyneiden harrastuskenttänä vaan jokaisen ekonomistin yleiskoulutukseen kuuluvana.

Matti Pohjola